

A Survey on the Information Source of Religious Teachings among Students of Mazandaran University of Medical Sciences, Sari, Iran

Morteza Darabinia¹, Mahdi Fakhari^{2*}, Mohammad Baqer Mohammadi Laini³

- 1- Assistant Professor, Department of Islamic Studies, Mazandaran University of Medical Sciences, Sari, Iran
- 2- Associate Professor, Department of Parasitology, Molecular and Cellular Biology Research Center, Mazandaran University of Medical Sciences, Sari, Iran
- 3- Assistant Professor, Department of Islamic Studies, Faculty of Medicine, Mazandaran University of Medical Sciences, Sari, Iran

*Corresponding Author:

Mahdi Fakhkhar
Department of Parasitology,
Molecular and Cellular
Biology Research Center,
Mazandaran University of
Medical Sciences, Sari, Iran

Email:

mahdif53@yahoo.com

Received: 10 Oct 2017

Revised: 02 Jun 2018

Accepted: 27 Jun 2018

Abstract

Background and Purpose: Given the role of religious teachings in the health and education of students as created and qualified workforce, the investigation of the sources of these teachings is a matter of paramount importance. Regarding this, the present study was conducted to investigate the source of religious teachings in students of Mazandaran University of Medical Sciences (MAZUMS), Sari, Iran.

Materials and Methods: This study was conducted on 160 students studying at all faculties of MAZUMS in 2016. The data were collected using a researcher-made questionnaire. Data analysis was performed in SPSS software (version 20) using inferential statistics, including Chi-Square and Fischer's exact tests.

Results: According to the results, family played the role of the first, second, third, and fourth source of information in 92.5%, 4.4%, 1.9%, and 1.3% of the students, respectively. In addition, mosques were the first, second, third, and fourth sources of information for 1.3%, 21.3%, 18.1%, and 58.8% of the participants, respectively. The results of the Fisher's exact test showed that the ratio of choosing an information source for religious teachings in the second, third, and fourth priorities considerably varied across different colleges ($P < 0.05$).

Conclusion: As the findings indicated, 92.5% and 58.8% of the students considered family and mosque as the first sources of information for religious teachings, respectively. Consequently, it is necessary for the families to make proper plans targeted toward making religious sites, such as mosques, more attractive for the younger generation.

Keywords: Family, Mosque, Religious teachings, Students

► **Citation:** Darabinia M, Fakhari M, Mohammadi Laini MB. A Survey on the Information Source of Religious Teachings among Students of Mazandaran University of Medical Sciences, Sari, Iran. Religion and Health, Spring & Summer 2018; 6(1): 37-45 (Persian).

بررسی مرجع شناخت آموزه‌های دینی در دانشجویان دانشگاه علوم پزشکی مازندران

مرتضی دارابی‌نیا^۱، مهدی فخار^{۲*}، محمد باقر محمدی لائینی^۳

چکیده

سابقه و هدف: با توجه به نقش آموزه‌های دینی در سلامت و تربیت دانشجویان به‌عنوان نیروهای انسانی خلاق و شایسته، بررسی مرجع شناخت این آموزه‌ها در دانشجویان اهمیت بسیاری دارد؛ بنابراین، مطالعه حاضر با هدف بررسی مرجع شناخت آموزه‌های دینی در دانشجویان دانشگاه علوم پزشکی مازندران انجام شد.

مواد و روش‌ها: این مطالعه در سال ۱۳۹۵ انجام شد. برای جمع‌آوری داده‌ها از پرسشنامه پژوهشگرساخته استفاده گردید. جهت انتخاب جامعه پژوهش از بین دانشجویان مشغول به تحصیل در دانشکده‌های دانشگاه علوم پزشکی مازندران ۱۶۰ نفر انتخاب شدند. داده‌ها با استفاده از آزمون‌های آماری استنباطی کای اسکوتر و آزمون دقیق Fisher توسط نرم‌افزار SPSS 20 تجزیه و تحلیل شدند.

یافته‌ها: نتایج نشان می‌دهند که خانواده برای ۹۲/۵ درصد از افراد مرجع اول، برای ۴/۴ درصد مرجع دوم، برای ۱/۹ درصد مرجع سوم و برای ۱/۳ درصد مرجع چهارم است. همچنین مسجد برای ۱/۳ درصد از افراد مرجع اول، برای ۲۱/۳ درصد مرجع دوم، برای ۱۸/۱ درصد مرجع سوم و برای ۵۸/۸ درصد مرجع چهارم می‌باشد. علاوه‌براین، نتایج آزمون دقیق Fisher بیان‌کننده آن است که نسبت انتخاب مرجع آموزه‌های دینی در اولویت‌های دوم، سوم و چهارم در دانشکده‌های مختلف به‌طور معناداری متفاوت می‌باشد ($P < 0/05$).

استنتاج: یافته‌ها نشان دادند که بیشتر دانشجویان (۹۲/۵ درصد) خانواده را مرجع اول و بیش از نیمی از آن‌ها مسجد را آخرین مرجع در شناخت آموزه‌های دینی خود دانسته‌اند؛ بنابراین ضروری است که خانواده‌ها نسبت به برنامه‌ریزی مناسب برای جذابیت‌بخشی به اماکن مذهبی مانند مساجد برای دانشجویان اقدام کنند.

واژه‌های کلیدی: آموزه‌های دینی، خانواده، دانشجویان، مسجد

۱- استادیار، گروه معارف اسلامی، دانشگاه علوم پزشکی، مازندران، ساری، ایران
 ۲- دانشیار، گروه انگل‌شناسی، مرکز تحقیقات بیولوژی سلولی و مولکولی، دانشگاه علوم پزشکی، مازندران، ساری، ایران
 ۳- استادیار، گروه معارف اسلامی، دانشگاه علوم پزشکی مازندران، ساری، ایران

* مؤلف مسئول: مهدی فخار

گروه انگل‌شناسی، مرکز تحقیقات بیولوژی سلولی و مولکولی، دانشگاه علوم پزشکی، مازندران، ساری، ایران

Email: mahdif53@yahoo.com

دریافت: ۱۹ آذر ۱۳۹۶

اصلاحات: ۱۲ خرداد ۱۳۹۷

پذیرش: ۶ تیر ۱۳۹۷

◀ **استاد:** دارابی‌نیا، مرتضی؛ فخار، مهدی؛ محمدی لائینی، محمد باقر. بررسی مرجع شناخت آموزه‌های دینی در دانشجویان دانشگاه علوم پزشکی مازندران. دین و سلامت، بهار و تابستان ۱۳۹۷؛ (۱)۶: ۳۷-۴۵. (فارسی).

مقدمه

دین اسلام دستورات و الگوهای شایسته‌ای را ارائه داده است تا انسان‌ها با بهره‌گیری از آن‌ها بتوانند سعادت دنیا و آخرت را به دست آورند (۱). دانشمندان معتقد هستند که طی سال‌های متمادی که از عمر بشر و جامعه انسانی می‌گذرد، دین تنها گزینه‌ای می‌باشد که تقریباً تمام انسان‌ها را در اختیار خود داشته است (۲). دین نظام اعتقادی سازمان‌یافته‌ای همراه با مجموعه‌ای از آیین‌ها و اعمال تعریف شده است که تعیین‌کننده شیوه پاسخ‌دهی افراد به تجارب زندگی می‌باشد (۳) و قابلیت‌های فراوانی در ترسیم درست زندگی انسان دارد (۴). علاوه بر این، دین شامل کیفیاتی است که به هویت دینی فرد اشاره می‌کنند و در شکل‌گیری هویت وی مؤثر هستند (۵). دینی بودن عنوان عامی است که به هر فرد یا پدیده‌ای که ارزش‌ها و نشانه‌های دینی در آن متجلی باشد اطلاق می‌گردد؛ تجلی این ارزش‌ها و نشانه‌ها را می‌توان در نگرش، گرایش و اعمال آشکار و پنهان فرد جستجو کرد (۶،۷).

با استناد به فراوانی دینداری در نوع انسان می‌توان آن را از نیازهای مهم انسان دانست؛ از این رو پژوهش‌های تربیتی متعددی در جهان با توجه به تربیت دینی انجام شده است (۸). بدیهی می‌باشد که در بین مراتب دینداری، شناخت خدا و ایمان به او اولین مرحله است (۹). دانشگاهیان از جمله دانشجویان به دلیل احراز موقعیت‌های خاص اجتماعی از مقبولیت خوبی برخوردار هستند و می‌توانند نقش الگویی (گروه مرجع) را ایفا کنند. در این راستا نتایج پژوهش حاضر حاکی از آن است که دانشجویان با بهره‌گیری از آموزه‌های اسلامی اقدام به انجام خودمراقبتی می‌نمایند (۱۰،۱۱).

در این زمینه، مطالعه‌ای که در ارتباط با دانشجویان روان‌شناسی در سیدنی انجام شد نشان داد که دانشجویان، والدین را مهم‌ترین عامل در ارتقای عقاید و تربیت دینی خود می‌دانند (۸،۱۲). نتایج مطالعات Francis و Gipson (۱۹۹۳) و Francis و

Brown (۱۹۹۱) نیز حاکی از آن بود که عوامل بسیاری مانند والدین، مدارس، همسالان، مؤسسات دینی، کتاب‌ها و غیره به‌طور بالقوه در دینداری و جامعه‌پذیری دینی فرزندان اثر می‌گذارند؛ اما والدین با اهمیت‌ترین عامل اولیه در تربیت دینی فرزندان هستند (۱۳،۱۴). Darnell و Sherkat (۲۰۱۳) نیز بر این باور هستند که والدین بر تربیت دینی فرزندان خود و پایداری آن اثرگذار می‌باشند. این پژوهشگران اعتقاد دارند که تأثیر والدین بر تربیت فرزندان تنها از طریق ویژگی‌های موقعیتی آن‌ها صورت نمی‌گیرد؛ بلکه از طریق انتقال ارزش‌ها و ایجاد محیط اجتماعی مناسب انجام می‌شود (۱۵). علاوه بر خانواده، رسانه‌ها نیز بر زندگی و روابط بین فردی، فرهنگ و ارزش‌های اخلاقی و ویژگی‌های روان‌شناختی تأثیرگذار هستند (۱۶،۱۷). هدف برنامه‌های دینی تلویزیون، آگاهی‌بخشی مبانی دینی به شهروندان با استفاده از روش‌های اطلاع‌رسانی و تبلیغ به‌منظور ارتقای هویت دینی است (۱۷)؛ بنابراین وسایل ارتباط جمعی از نهادهای اجتماعی و از عوامل مؤثر بر فرایند پذیرش هنجارها و ارزش‌های اجتماعی می‌باشند. افراد معمولاً ارزش‌ها، اعتقادات، گرایش‌ها و رفتارها را از دیگران و در مسیر تربیت اجتماعی فرامی‌گیرند (۱۸). در منابع اسلامی مسجد نهادی فرهنگی - اجتماعی است و جایگاه والایی دارد که از دیرباز، کارکردهای گسترده‌ای در زمینه‌های گوناگون عبادی، آموزشی، فرهنگی، اجتماعی و سیاسی داشته است. یکی از مهم‌ترین رسالت‌های مسجد آموزش و تعلیم اقشار مختلف جامعه در زمینه‌های گوناگون می‌باشد (۱۹). مسجد نهادی دینی و الهی است و با توجه به اهمیت فوق‌العاده آن در دین مبین اسلام، پایگاه مهم آموزه‌های دینی و احیای مبانی ارزشی محسوب شده است.

به نظر می‌رسد با توجه به جایگاه دانشجویان در آینده جامعه و نیز نقش آموزه‌های دینی در نهادینه کردن ارزش‌های رفتاری در دانشجویان، مطالعه مرجع شناخت

محتوا مشخص شده و تأیید گردید و به‌منظور سنجش پایایی، پرسشنامه در اختیار ۳۰ نفر از دانشجویان واجد شرایط حضور در مطالعه قرار گرفت که آلفای کرونباخ برای سازه معادل ۷۳ درصد به‌دست آمد و پایایی آن تأیید گردید. داده‌های جمع‌آوری‌شده با استفاده از شاخص‌های آمار توصیفی شامل: فراوانی، درصد فراوانی، میانگین و انحراف معیار برای توصیف نمونه‌ها و از طریق آزمون‌های آماری استنباطی شامل: مجذور کای و آزمون دقیق Fisher با کاربرد نرم‌افزار SPSS 20 مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفتند.

یافته‌ها

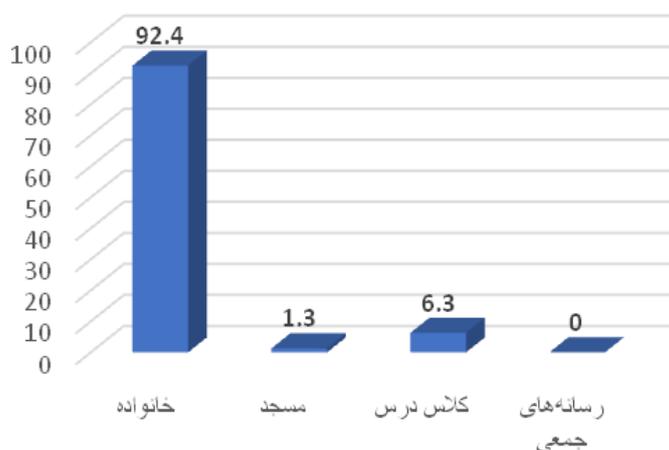
یافته‌ها نشان می‌دهند که جنسیت ۶۹/۴ درصد از نمونه‌ها زن و ۳۰/۶ درصد مرد بوده است. همچنین ۳۳/۱ درصد از افراد در دانشکده پیراپزشکی، ۲۰ درصد در دانشکده بهداشت، ۱۷/۵ درصد در دانشکده داروسازی، ۱۲/۵ درصد در دانشکده پزشکی، ۸/۸ درصد در دانشکده دندانپزشکی و ۱۸ درصد در دانشکده پرستاری-مامایی در حال تحصیل بودند. میانگین سنی دانشجویان نیز $21/81 \pm 4/108$ سال بود.

مطابق با نمودار ۱ مشاهده می‌شود که خانواده برای ۹۲/۵ درصد از افراد مرجع اول شناخت آموزه‌های دینی، برای ۴/۴ درصد مرجع دوم، برای ۱/۹ درصد مرجع سوم و برای ۱/۳ درصد مرجع چهارم بوده است. همچنین

آموزه‌های دینی آن‌ها به درک صحیحی از وضعیت موجود برای برنامه‌ریزی مناسب کمک کند؛ بنابراین در پژوهش حاضر مراجع شناخت آموزه‌های دینی در دانشجویان مورد بررسی قرار گرفته است.

مواد و روش‌ها

این مطالعه از نوع مقطعی بوده و با رویکرد توصیفی انجام شده است. برای جمع‌آوری داده‌ها از پرسشنامه پژوهش‌گرساخته و چک‌لیست استفاده شد. پرسشنامه دربرگیرنده اطلاعات دموگرافیک و چک‌لیست شامل: مراجع شناختی چهارگانه خانواده، مسجد، کلاس درس و رسانه‌های جمعی به همراه یک سؤال دیگر بود تا اگر دانشجویان مرجع شناخت آموزه‌های دینی خود را یکی از مراجع چهارگانه ذکرشده نداشتند، نام مرجع شناختی مورد نظر خود را در قسمت مخصوص درج نمایند. از میان دانشجویان مشغول به تحصیل در دانشکده‌های دانشگاه علوم پزشکی و خدمات بهداشتی-درمانی مازندران در نیم‌سال اول سال ۱۳۹۵، ۱۶۰ دانشجوی واجد شرایط به روش نمونه‌گیری- طبقه‌بندی با تخصیص متناسب برای هر دانشکده و با مراجعه به اداره آموزش هر دانشکده براساس لیست دانشجویان و انتخاب اعداد تصادفی انتخاب شدند و مورد مطالعه قرار گرفتند. برای ارزیابی روایی پرسش‌نامه، دیدگاه متخصصان، صاحب‌نظران و پژوهشگران از طریق اعتبار

نمودار ۱: مرجع اول آموزه‌های دینی دانشجویان

دومین مرجع فراگیری آموزه‌های دینی خود یاد کردند (جدول ۱).

از سوی دیگر، تفاوت معناداری به لحاظ نسبت انتخاب سومین مرجع شناخت آموزه‌های دینی در دانشکده‌های مختلف مشاهده شد ($P=0/026$). به این معنا که بیشتر دانشجویان دانشکده‌های پرستاری-مامایی، پزشکی، بهداشت، داروسازی و پیراپزشکی رسانه‌های جمعی را سومین مرجع شناخت آموزه‌های دینی معرفی کردند؛ درحالی که در دانشکده دندانپزشکی بیشتر دانشجویان کلاس درس را سومین مرجع شناخت آموزه‌های دینی می‌دانستند. همچنین آزمون دقیق Fisher تفاوت معناداری را از نظر نسبت انتخاب چهارمین و آخرین مرجع آموزه‌های دینی در دانشکده‌های مختلف نشان داد ($P=0/001$). بدین‌صورت که دانشجویان دانشکده‌های پرستاری-مامایی، پزشکی، داروسازی و پیراپزشکی آخرین مرجع برای کسب آموزه‌های دینی را مسجد دانستند؛ درحالی که از نظر دانشجویان دانشکده بهداشت، مسجد و رسانه‌های جمعی و از دیدگاه دانشجویان دانشکده دندانپزشکی، رسانه‌های جمعی به‌عنوان چهارمین و آخرین مرجع برای یادگیری آموزه‌های دینی معرفی شدند (جدول ۲).

کلاس درس برای ۶/۳ درصد از افراد مرجع اول، برای ۵۷/۵ درصد مرجع دوم، برای ۲۶/۹ درصد مرجع سوم و برای ۹/۴ درصد مرجع چهارم می‌باشد. شایان ذکر است که رسانه برای هیچ‌یک از افراد مرجع اول نبود، برای ۱۶/۸ درصد مرجع دوم، برای ۵۳/۱ درصد مرجع سوم و برای ۳۰/۶ درصد مرجع چهارم بود. علاوه‌براین مسجد برای ۱/۳ درصد مرجع اول، برای ۲۱/۳ درصد مرجع دوم، برای ۱۸/۱ درصد مرجع سوم و برای ۵۸/۸ درصد مرجع چهارم بود (نمودار ۱).

مطابق با آزمون دقیق Fisher تفاوت معناداری از نظر نسبت انتخاب اولین مرجع شناخت آموزه‌های دینی در دانشکده‌های مختلف به‌دست نیامد ($P=0/21$). به این معنا که دانشجویان تمام دانشکده‌ها خانواده را به‌عنوان اولین مرجع برای شناخت آموزه‌های دینی خود می‌دانستند؛ اما تفاوت معناداری از نظر نسبت انتخاب دومین مرجع آموزه‌های دینی در دانشکده‌های مختلف مشاهده شد ($P=0/015$). در این ارتباط بیشتر دانشجویان دانشکده‌های پرستاری-مامایی، پزشکی، بهداشت، داروسازی و پیراپزشکی دومین مرجع برای شناخت آموزه‌های دینی خود را کلاس درس معرفی کردند؛ درحالی که بیشتر دانشجویان دانشکده دندانپزشکی از مسجد به‌عنوان

جدول ۱: فراوانی و درصد فراوانی نمونه‌های پژوهش در انتخاب مرجع اول و دوم بر حسب دانشکده

دانشکده	مرجع آموزه‌های دینی	مرجع اول		مرجع دوم		مراجع آموزه‌های دینی	دانشکده	مرجع دوم		مرجع اول	
		فراوانی	درصد	فراوانی	درصد			فراوانی	درصد	فراوانی	درصد
پرستاری مامایی	خانواده	۱۲	۹۲/۳	۰	۰	خانواده	دندانپزشکی	۰	۰	۰	۰
	مسجد	۰	۰	۳	۲۳/۱	مسجد					
	کلاس درس	۱	۷/۷	۷	۵۳/۸	کلاس درس					
	صدا و سیما	۰	۰	۳	۲۳/۱	صدا و سیما					
پزشکی	خانواده	۱۹	۹۵	۱	۵	خانواده	داروسازی	۲۸	۱۰۰	۰	۰
	مسجد	۱	۵	۳	۱۵	مسجد					
	کلاس درس	۰	۰	۱۵	۷۵	کلاس درس					
	صدا و سیما	۰	۰	۱	۵	صدا و سیما					
بهداشت	خانواده	۲۷	۸۴/۴	۳	۹/۴	خانواده	پیراپزشکی	۴۸	۹۰/۶	۳	۵/۷
	مسجد	۰	۰	۷	۲۱/۹	مسجد					
	کلاس درس	۵	۱۵/۶	۱۷	۵۳/۱	کلاس درس					
	صدا و سیما	۰	۰	۵	۱۵/۶	صدا و سیما					

جدول ۲: فراوانی و درصد فراوانی نمونه‌های پژوهش در انتخاب مرجع سوم و چهارم بر حسب دانشکده

دانشکده	مراجع آموزه‌های دینی	مرجع سوم		مرجع چهارم		مراجع آموزه‌های دینی	دانشکده	سطح معناداری آزمون دقیق فیشر (مرجع چهارم)	سطح معناداری آزمون دقیق فیشر (مرجع سوم)
		درصد	فراوانی	درصد	فراوانی				
پرستاری مامایی	خانواده	۰	۰	۰	۰	خانواده	۷/۷	۰/۰۰۱	۰/۰۲۶
	مسجد	۰	۰	۲۸/۶	۴	مسجد	۷۶/۹	۷/۱	۷/۱
	کلاس درس	۴	۱	۵۷/۱	۸	کلاس درس	۷/۷	۷/۱	۷/۱
	صدا و سیما	۹	۱۲	۱۴/۳	۲	صدا و سیما	۷/۷	۸۵/۷	۸۵/۷
پزشکی	خانواده	۰	۰	۰	۰	خانواده	۰	۰/۰۰۱	۰/۰۲۶
	مسجد	۳	۱۸	۱۰/۷	۳	مسجد	۶۴/۳	۶۴/۳	۶۴/۳
	کلاس درس	۲	۴	۳۵/۷	۱۰	کلاس درس	۱۴/۳	۱۴/۳	۱۴/۳
	صدا و سیما	۱۵	۶	۵۳/۶	۱۵	صدا و سیما	۲۰	۲۱/۴	۲۱/۴
بهداشت	خانواده	۱	۳/۱	۳/۸	۲	خانواده	۳/۱	۰	۰
	مسجد	۱۰	۳۱/۳	۱۷	۹	مسجد	۴۶/۹	۶۹/۸	۶۹/۸
	کلاس درس	۹	۲۸/۱	۱۸/۹	۱۰	کلاس درس	۳/۱	۹/۴	۹/۴
	صدا و سیما	۱۲	۳۷/۵	۶۰/۴	۳۲	صدا و سیما	۴۶/۹	۲۰/۸	۲۰/۸

بحث

آن در مورد منابع اثرپذیری تربیت دینی دانش‌آموزان از آن‌ها سؤال شد، گزارش گردید که ۶۷ درصد از کل نمونه روش کسب آموزش دینی خود را والدین دانسته‌اند (۲۳). نتایج مطالعه Hunsberger نیز بیانگر آن بود که همسانی عقاید دینی در بین فرزندان با مادران ۴۳ درصد و با پدران ۴۸ درصد بوده است و هرچه کیفیت روابط والد-فرزند بهتر باشد، توافق در مباحث دینی بیشتر گشته و انتقال و آموزش ارزش‌های دینی بهتر انجام می‌شود (۲۴). علاوه‌براین، میزان تشابه اعتقادات دینی در والدین و فرزندان به نوع ارتباط والد-فرزند بستگی دارد و هرچه نزدیکی این ارتباط قوی‌تر باشد، پذیرش آموزش‌ها و اعتقادات دینی فرزندان و مقدار یکسانی آن با اعتقادات والدین بیشتر خواهد بود (۲۵). این تبعیت از خانواده در آموزه‌های دینی با نتایج مطالعه حاضر همخوانی دارد.

در این پژوهش کلاس درس دومین مرجع کسب آموزه‌های دینی بود که این امر نشان‌دهنده اهمیت نظام آموزش عالی در کسب معرفت دینی دانشجویان می‌باشد؛ بنابراین نظام آموزش عالی با توجه به مخاطبان فراوان و مستعدی که دارد و با توجه به رسالت‌های آموزشی خود باید برنامه توسعه تربیت دینی را یکی از اصلی‌ترین و محوری‌ترین مسائل آموزشی و تربیتی قرار دهد (۲۶).

با وجود اینکه رسانه‌ها بر زندگی و روابط بین فردی، فرهنگ و ارزش‌های اخلاقی و ویژگی‌های روان‌شناختی

برای سامان‌دهی مراجع آموزش دینی و تعلیم و تربیت مذهبی در میان جوانان و دانشجویان، توجه به چگونگی کسب معرفت دینی و شناسایی مراجع شناخت آموزه‌های دینی آن‌ها اهمیت بسیاری دارد. نتایج پژوهش حاضر نقش مهم خانواده در کسب آموزه‌های دینی و پرورش استعداد مذهبی دانشجویان را تأیید نمود. پژوهشگران نقش والدین دیندار در تحول و تربیت دینی فرزندان را مهم می‌دانند و معتقد هستند که بین دینداری والدین با نوع رابطه با فرزندان خود ارتباطی منطقی وجود دارد (۲۰). به اعتقاد Maccoby (۱۹۹۲) با وجود اینکه والدین تنها افراد مؤثر در اجتماعی‌شدن فرزندان نیستند؛ اما همواره خانواده در این مورد عامل اصلی بوده است (۲۱). پژوهشگران بسیاری به نقش مهم آموزشی والدین در رشد نگرش‌ها و عملکردهای دینی در فرزندان اشاره کرده‌اند و علت آن را ارتباط بیشتر با فرزندان دانسته‌اند (۱۲).

در مطالعه حاضر دانشجویان تمام دانشکده‌ها اولین مرجع آموزه‌های دینی خود را خانواده معرفی کردند. در این ارتباط، نتایج مطالعه صادقی (۲۰۰۷) نشان‌دهنده این بود که در مقایسه با دیگر گروه‌ها، فراوانی افرادی که منبع تربیت دینی خود را خانواده دانسته‌اند بیشتر می‌باشد (۲۲). همچنین در مطالعه‌ای که نمونه آن شامل دو سوم دانش‌آموزان هاروارد و راکویل (۱۹۹۳) بود و در

آموزه‌های دینی در نسل جوان می‌باشد. باید خاطرنشان ساخت که این مهم با هدفی که پس از انقلاب برای مساجد تعریف شده بود مغایر می‌باشد. کلام آخر را با بیان نکته‌ای مهم از معمار انقلاب به پایان می‌رسانیم که فرمود "اینکه می‌آیند مسجدها را می‌خواهند خلوت کنند، شما باید هوشیار باشید، مسجدها را محکم نگه دارید و پرجمعیت کنید" (۳۲).

نتیجه‌گیری

مراجع آموزه‌های دینی در هدایت نسل جوان، فهم صحیح دین و انجام مناسک عبادی تأثیرگذار است. در پژوهش حاضر اکثر دانشجویان خانواده را به‌عنوان مرجع اول شناخت آموزه‌های دینی خود معرفی نمودند که این امر نشان‌دهنده اهمیت انتقال باورهای دینی و اعتقادی والدین به دانشجویان می‌باشد. شایان ذکر است که در این مطالعه مسجد آخرین مرجع کسب آموزه‌های دینی دانشجویان بود که این امر حاکی از تنزل نقش محوری مسجد در انتقال آموزه‌های دینی به نسل جوان می‌باشد. باید خاطرنشان ساخت که غفلت از بازبانی مرجعیت اماکن مذهبی به‌ویژه مساجد در کسب معارف دینی می‌تواند منجر به کاهش معرفت دینی و دوری از آموزش‌های اصیل مذهبی شود.

پیشنهادات

پیشنهاد می‌شود با تنوع‌بخشیدن به محتوای برنامه‌های فرهنگی مساجد از نظر موضوع، روش و اجرا، استفاده از شیوه‌های نوین آموزشی، اجرای اصل آسان‌گیری و اعتدال در آموزش مسائل و مفاهیم دینی و پرهیز از اجرای برنامه‌های تکراری و خسته‌کننده موجبات جذابیت مسجد برای نسل جوان و دانشجو در جهت شناخت و کسب معارف دینی فراهم گردد. همچنین، توصیه می‌گردد مطالعات بعدی در مورد این موضوع صورت گیرد که به چه دلایلی رسانه‌های جمعی از قبیل صدا و سیما و اماکن مذهبی نقش کم‌رنگی را در شناخت و انتقال آموزه‌های دینی به دانشجویان ایفا می‌کنند تا از

سایه انداخته‌اند (۱۲). دانشجویان در این بررسی رسانه‌های جمعی را سومین مرجع تربیت دینی خود دانستند. نتایج این پژوهش با یافته‌های مطالعه جوادی و همکاران (۲۰۰۷) که در آن عنوان نمودند با وجود دینداری در سطح بالا در جامعه ایران، انتظارات دینی عمیقی از رسانه وجود ندارد و انتظارات دینی در نهادهای سنتی دینی برآورده می‌شوند و بیشتر برای اطلاع‌رسانی و سرگرمی به رسانه مراجعه می‌گردد همسو است (۲۷). در مطالعه ریاحی و همکاران (۲۰۱۴) استفاده از تلویزیون توسط دانشجویان در حد متوسط به پایین بود که این امر با اولویت‌بندی منابع در پژوهش حاضر هماهنگ است (۲۸). از سوی دیگر، Inglehart طی سال‌های ۱۹۸۱، ۱۹۹۰، ۱۹۹۵، ۱۹۹۹ و ۲۰۰۰ پژوهشی را با عنوان "مطالعات ارزش‌های جهانی" انجام داد و در آن به بررسی ارزش‌ها و باورهای مردم ۶۰ کشور دربرگیرنده ۷۵ درصد از جمعیت جهان پرداخت. وی یکی از مهم‌ترین عوامل تأثیرگذار بر این تغییرات ارزشی را افزایش تعاملات فراملی و بین فرهنگی ناشی از توسعه رسانه‌ها و فناوری‌های نوین ارتباطات و اطلاعات دانسته است. نتایج این پژوهش با یافته‌های مطالعه حاضر همخوانی ندارد و دانشجویان استفاده از رسانه را برای آموزه‌های دینی در اولویت قرار نداده‌اند (۲۹).

نتایج پژوهش Hoover و همکاران (۲۰۰۲) نیز نشان داد که بیشتر کاربران آمریکایی تلاش کرده‌اند در محیط آنلاین به مطالب دینی و معنوی دسترسی پیدا کنند که این مهم با یافته‌های مطالعه حاضر همخوانی ندارد (۳۰). در مطالعه حاضر بیشتر دانشجویان آخرین منبع تربیت دینی را مسجد دانستند. نتایج این مطالعه با یافته‌های صادقی و همکاران که در پژوهش خود به این نتیجه رسیدند که تنها ۱۵ درصد از افراد تربیت دینی خود را از اماکن مذهبی کسب نموده‌اند همسو می‌باشد (۱۹). علاوه‌براین، دیوسالار و همکاران (۲۰۰۷) در پژوهشی نشان دادند که ۱۴ درصد از دانشجویان مراجعه‌ای به مسجد نداشته‌اند (۳۱) که این موضوع نشان‌دهنده کم‌رنگ شدن نقش مساجد در انتقال

شرکت‌کنندگان اطمینان داده شد که پاسخ‌های آن‌ها محرمانه بوده و تنها در جهت اهداف پژوهشی به کار گرفته خواهند شد.

تضاد منافع

این مقاله با منافع هیچ فرد و یا اشخاص حقیقی و حقوقی در تضاد نمی‌باشد.

تشکر و قدردانی

بدین‌وسیله از تمامی دانشجویانی که ما را در اجرای این پژوهش یاری نمودند تشکر می‌شود.

این طریق با شناخت نقایص و موانع موجود، برنامه‌ریزی مناسبی در جهت ارتقای نقش رسانه‌های جمعی و به‌ویژه اماکن دینی در ایفای وظیفه اساسی انتقال آموزه‌های معرفتی به دانشجویان و جوانان انجام شود.

حمایت مالی

این مقاله تحت حمایت مالی هیچ سازمانی قرار ندارد.

ملاحظات اخلاقی

برای رعایت نکات اخلاقی و محرمانه‌بودن داده‌ها به

References

- Kalantari AA. Jurisprudence and women cover. Qom: Islam Development Publication; 2004. (Persian)
- Dillon M. Handbook of the sociology of religion. Cambridge: Cambridge University Press; 2003.
- Zulling KJ, Ward RM, Horn T. The association between perceived spirituality, religiosity and life satisfaction: the mediating role of self-rated health. *Social Indicators Research*. 2006; 79(2):255-74.
- Fakhar M, Darabinia M, Montazeri M. Some Islamic pattern in relation to food and water hygiene. *Turkish Online Journal of Design Art and Communication*. 2016; 6:2104-8.
- Kelley BS. Life satisfaction, religiosity/spirituality and the relationship with parents in adolescents and young adults. New York: Columbia University; 2008.
- Shojaeizand A. Religiosity measurement model for Iran. *The Journal of Sociology*. 2005; 6(1):34-66. (Persian)
- Mehrabi Taleghani S, Sohrabi F. Comparison of relationship between religious orientation (in-exterior) and hardness in male and female students. *Psychological Studies*. 2011; 7(2):155-73. (Persian)
- Darabinia M, Gorji AM, Afzali MA. The effect of the Quran recitation on mental health of the Iranian medical staff. *Journal of Nursing Education and Practice*. 2017; 7(11):30.
- Davoudi M. The education of the Prophet (PBUH) and Ahlul-Bayt (AS), (religious education). Qom: Research Center and University; 2004. (Persian)
- Darabinia M, Gorji, AH, Gholami S. Self-care study in the Iranian medical students based on Islamic thought. *Journal of Nursing Education and Practice*. 2017; 7(9):85.
- Yusefi Louyeh V. Impact of educating "Islamic knowledge's" courses on students' religious attitude. *Biquarterly Journal of Islamic Education*. 2007; 3(5):153-83. (Persian)
- Spilka B, Hood RW, Hunsberger B, Goursuch R. *The psychology of religion*. 3rded. New York: Guilford; 2003.
- Francis LJ. Parental influence and adolescent religiosity: a study of church attendance and attitude toward Christianity among adolescents 11 to 12 and 15 to 16 years old. *The International Journal for the Psychology of Religion*. 1993; 3(4):241-53.
- Francis LJ, Brown LB. The influence of home, church and school on prayer among sixteen-year-old adolescents in England. *Review of Religious Research*. 1991; 33:112-22.
- Sherkat DE, Darnell A. The effect of parents' fundamentalism on children's educational attainment: examining differences by gender and children's fundamentalism. *Journal for the Scientific Study of Religion*. 1999; 38: 23-35.
- Khazaei T, Amozhaei Z, Younesi Z, Eskandari M. The role of media in the identity of adolescents. 6th International Congress on Child and Adolescent, Tabriz University of Medical Sciences and Health Services, Tabriz, Iran; 2013. (Persian)
- Niazi M, Velayati A. Role of television religious programs in religious identity (a case study of Esfahan citizens in 2011). *Journal of Studies of Socio-Cultural Development*. 2012; 1(1):31-55. (Persian)

18. Nick Malaki M, Majidi H. Persian-language satellite channels and Islamic national identity and youth, case study of Arak city in 2011. *National Studies*. 2012; 14(2):54. (Persian)
19. Feghhizadeh A, Jeddi H, Niroumand CM. The role of mosque and congregation imam in the development of Islam cultural goals. *Insight and Islamic Training*. 2016; 13(36):1-25. (Persian)
20. Argyle M, Beit-Hallahmi B. *The social psychology of religion (Psychology Revivals)*. London: Routledge; 2000.
21. Maccoby EE. The role of parents in the socialization of children: an historical overview. *Development Psychology*. 1992; 28(6):1006-17.
22. Sadeghi MA, Mazaheri A. Quality of parent-child relationship: precondition of the children's religious education. *Journal of Family Research*. 2007; 3(9):471-90. (Persian)
23. Batson CD, Schoenrade P, Ventis WL. Religion and the individual: a social-psychological perspective. *Journal for the Scientific Study of Religion*. 1993; 30: 430-47.
24. Hunsberger B. Parent-university student agreement on religious and non-religious issues. *Journal for the Scientific Study of Religion*. 1985; 24(3):314-20.
25. Hoge DR, Petrillo GH, Smith EI. Transmission of religious and social values from parents to teenage children. *Journal of Marriage and the Family*. 1982; 44:569-80.
26. Kazemi HR. Curriculum, a tool for achieving ethical education. [Master Thesis]. Tehran: University of Tehran; 2012. (Persian)
27. Yeganeh J, Kalantari M, Azizi A. Satisfaction of religious media audiences. *Religion and Verse*. 2007; 3:111-31. (Persian)
28. Riahi ME, Alizadeh T, Eshtiaghia M, Kazemian M. Television and religious identity (case study: students of Mazandaran University). *Journal of Applied Sociology*. 2014; 54(2):1735. (Persian)
29. Inglehart R, Basanez M, Diez-Medrano J, Halman L, Luijkx R. *World values surveys and European values surveys, 1981-1984, 1990-1993, and 1995-1997*. Michigan: Ann Arbor-Michigan, Institute for Social Research, ICPSR version; 2000.
30. Hoover SM. The culturalist turn in scholarship on media and religion. *Journal of Media and Religion*. 2002; 1(1):25-36.
31. Divsalar K, Nakhaei N, Amini MR. The relationship between religious practices and cigarette smoking among students in one of the Kerman Universities. *Teb Va Tazkieh*. 2007; 16(3-4):63-9. (Persian)
32. Sahifeh-ye I. *The institute for compilation and publication of Imam Khomeini's works*. International Affairs Department. 2008; 13:20-1.